

"İ'lem Eyyühel-Aziz! Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan büyük bir ölçüde tekrar ettiği ihyâ-yı arz ve toprak unsuruna nazar-ı dikkati celbettiğinden kalbime şöyle bir feyiz damlamıştır ki: Arz, âlemin kalbi olduğu gibi, toprak unsuru da arzın kalbidir." İzahı?

"İ'lem Eyyühel-Aziz! Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan büyük bir ölçüde tekrar ettiği ihyâ-yı arz ve toprak unsuruna nazar-ı dikkati celbettiğinden kalbime şöyle bir feyiz damlamıştır ki:

"Arz, âlemin kalbi olduğu gibi, toprak unsuru da arzın kalbidir. Ve tevâzu, mahviyet gibi maksuda îsal eden yolların en yakını da topraktır. Belki toprak, en yüksek semâvattan Hâlık-ı Semâvata daha yakın bir yoldur. Zira, kâinatta tecelli-i rububiyet ve faaliyet-i kudrete ve makarr-ı hilafete ve Hayy u Kayyûm isimlerinin cilvelerine en uygun, topraktır. Nasilki arş-ı rahmet su üzerindedir. Arş-ı hayat ve ihya da toprak üstündedir. Toprak, tecelliyat ve cilvelere en yüksek bir âyinedir."(1)

Kur'ân-ı Kerîm'de, öldükten sonra dirilmeye örnek olarak yer küresinin kışın ölüp baharda dirilmesi defalarca nazara verilir ve **"İşte sizin hurucunuz (kabirlerinizden mahşere çıkışınız) da böyle olacak."** buyrulur.

Bunlardan birisi de Haşir Risalesinin ilham kaynağı olan şu ayet-i kerîmedir:

"Allah'ın rahmet eserlerine nazar edin, arzı ölümünden sonra nasıl diriltiyor. ..." (Rum, 30/50)

Bu öldükten sonra dirilmeyle ilgili ayet-i kerîmelerden Üstat Hazretlerinin kalbine bu derste kaleme alınan feyiz damlamıştır. **Şöyle ki;**

"Arz, âlemin kalbi olduğu gibi, toprak unsuru da arzın kalbidir."

Bir ülke ne kadar büyük olursa olsun, o ülkenin kalbi padişahın bulunduğu şehirdir; Osmanlının kalbinin İstanbul olması gibi.

Bu âlemin maddi bir merkezi yoktur. Galaksilerin her biri ayrı bir âlemdir, gezegenlerin güneşe bağlanmaları gibi, bütün galaksiler tümü de bir maddi merkeze bağlanmış değildir.

Üstat hazretleri bütün âlemleri bir ağaca benzetir; bu ağacın en son ve en mükemmel meyvesinin ise insan olduğunu ifade eder. Kâinatın meyvesi olan insan arzda bulunduğuna göre âlemin kalbi de yer küresi ve toprak unsurudur denilebilir. Zira arzın halifesi olan insan topraktan yaratılmıştır. Her ne kadar insanın ve diğer hayvanların bedenlerinde hakim unsur su ise de suyu tek başına düşündüğümüzde onda sadece balıklar yaşar. Ne insanlar, ne ceylanlar, ne aslanlar meydana gelmezler. Bütün bu canlı türleri de insan gibi topraktan yaratılmışlardır. En fazla canlı çeşidi yer yüzünde, toprak üzerinde boy göstermişler ve nihâyet arzın halifesi olan insan da balçıktan yaratılmasıyla kâinatın kalbinin yer küresi ve toprak unsuru olduğunu ilan ve ispat etmiştir.

“Ve tevâzu, mahviyet gibi maksuda îsal eden yolların en yakını da topraktır. Belki toprak, en yüksek semâvattan Hâlık-ı Semâvata daha yakın bir yoldur.”

İnsanın yaratılış gayesi ibadet olduğu gibi ibadetin de neticesi Allah'ın rızasına, yakınlığına mazhar olmaktır. “Namaz dinin direğidir.” hadis-i şerifiyle haber verildiği gibi en büyük ibadet namazdır. Bilindiği gibi Kur'ân-ı Kerîmde namazla zekât çoğu kere birlikte zikredilirler. Namaz bedeni ibadetlerin reisi, zekât da mali ibadetlerin başıdır. Zekâtın sadece zenginlere farz olduğu dikkate alındığında ayetlerde namazın daha önce yer almasının hikmeti açıkça görülür.

Namaz mümini Rabbine yaklaştırır. Abdest almak bu yakınlık yolculuğuna hazırlık, camiye gitmek yakınlığa koşmaktır. Kibleye dönmek Allah'ın emirlerine uymanın bir göstergesi, tekbir getirmek O'nun büyüklüğünü ilandır. Tekbiri el bağlama takib eder. Önceki kademelerde sergilenen tevazu ve itaat manası el bağlamakla pekiştirilmiş olur. Daha sonra yakınlıkta bir adım daha ileri gidilerek rükûa varılır. Ve en sonunda secdeye kapanmakla yakınlığın en ileri göstergesi sergilenmiş olur. Bütün bu manaları, metinde nakledilen şu hadis-i şerif bizlere ders vermektedir:

“Kulun Rabbine en yakın olduğu hal, onun secde vaziyetindeki halidir...”(2)

“Belki toprak, en yüksek semâvattan Hâlık-ı Semâvata daha yakın bir yoldur. Zira, kâinatta tecelli-i rububiyet ve faaliyet-i kudrete ve makarr-ı hilafete ve Hayy u Kayyûm isimlerinin cilvelerine en uygun, topraktır.”

Rububiyet terbiye etmek yâni bir şeyi ilk noktadan terakki ettirerek son şekline getirmek demektir. Bu mana bütün kâinatta hâkim olmakla birlikte rububiyet tecellilerinin en çok ve en yaygın görüldüğü mekân yer küresidir, toprak unsurudur.

Sayırsız nutfeleri ve yumurtaları terbiye ederek insanları, koyunları, bülbülleri, balıkları yaratmak, yine milyonu çok aşkın eitteki çekirdeklerden ve tohumlardan bütün bitkileri çıkarmak, terbiye edip kemale erdirmek yeryüzünü rububiyetin en hakim tecelli merkezi haline getirmiştir.

“Nasılki ar-ı rahmet su üzerindedir. Ar-ı hayat ve ihya da toprak üstündedir. Toprak, tecelliyat ve cilvelere en yüksek bir yinedir.”

Ar-ı hayat ve ar-ı rahmet ifadelerinde geçen **“ar”** kelimesi mecaz manadadır. Ar bir tanedir ve bütün lemlerin, tabir-i caizse, yönetim merkezidir. İlh emirlerin meleklere ilk tebliĝ edildiĝi makam olarak tarif edilir. Madde lemi krside son bulur, ar madd deĝildir. Üstat Hazretleri **“Kalb de bir artır.”** buyurmakla, insanın manev kalbinin, yâni ruhunun bütün bedeni idare etmesi gibi bütün lemlerin de artan idare edildiĝine işaret etmiş bulunuyor.

“Ar-ı rahmet su üzerindedir.” cümlesi İlh rahmetin bütün muhtaçlara ulaşmasında en büyük vesilenin su olduĝunu ifade eder. **“Ar-ı hayat ve ihya da toprak üstündedir.”** ifadesi de hayat verme fiilinin en büyük ve en yaygın tecellilerinin toprak unsurunda grldĝn ders verir; dnn topraĝının bugün insan olması bunun en parlak rneĝidir.

Dipnotlar:

(1) [Mesnevi-i Nuriye, ule.](#)

(2) bk. Müslim, *Salt* 215; Eb Dvd, *Salt* 148; Nes, *Tatbk* 78.